

А. Г. ГРИГОРЯНС

ШИНОСОЙ БО МУҲИТИ ЗИСТ

**Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои
1-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ**

Нашри 12-уми такмилёфта

**Вазорати таълими халқи Республикаи Ўзбекистон
тасдиқ намудааст**

**Хонаи эҷодии таъбу наشري ба номи Чўлпон
Тошканд – 2015**

УЎК: 504.06=222.8(075)
КБК 20.1(5Тож)я71
Г68

Муҳаррири масъул: **Акбар Баҳромов**

Муқарризон:

Нусрат Алимқулов –

дотсенти ДДПТ, номзади илмҳои география;

Назира Аҳмедова –

мудири шўъбаи «Таълими ибтидоӣ»-и Маркази таълими республика;

Мавзуна Жалилова –

омӯзгори синфҳои ибтидоии мактаби рақами 18-уми шаҳри Олмалиқ.

Аломатҳои шартӣ:



— саволҳо;



— иловаи мултимедиягӣ;



— охири дарс.

Григорянс, А. Г.

Г68 Шиносоӣ бо муҳити зист: Китоби дарсӣ барои донишомӯзони синфҳои 1-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ. /А.Г. Григорянс – Нашри 12-уми такмилёфта. – Т.: ХЭТН ба номи Чўлпон, 2015. – 56 саҳ.
ISBN 978-9943-05-734-0

Тамоми ҳуқуқҳо доир ба нашри мазкур зери ҳимоя буда, мансуб ба Ҳонаи эҷодии таъбу нашри ба номи Чўлпон аст. Бидуни иҷозати нашриёт қисман ё пурра нусхабардорӣ кардани матн ва суратҳои китоб манъ аст.

УЎК: 504.06=222.8(075)
КБК 20.1(5Тож)я71

«Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки китоби республика чоп шудааст».

ISBN 978-9943-05-734-0

© ХЭТН ба номи Чўлпон, соли 2014
© ХЭТН ба номи Чўлпон, соли 2015



МАН ВА МУҲИТИ ЗИСТ





МАКТАБИ МО



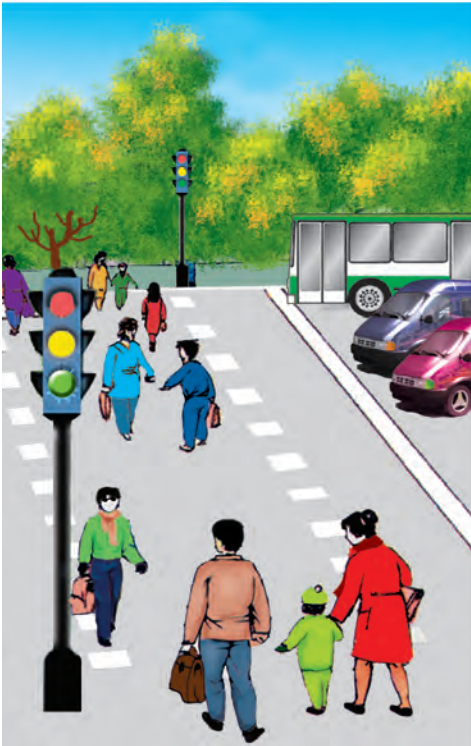


МАҲАЛЛАИ МО



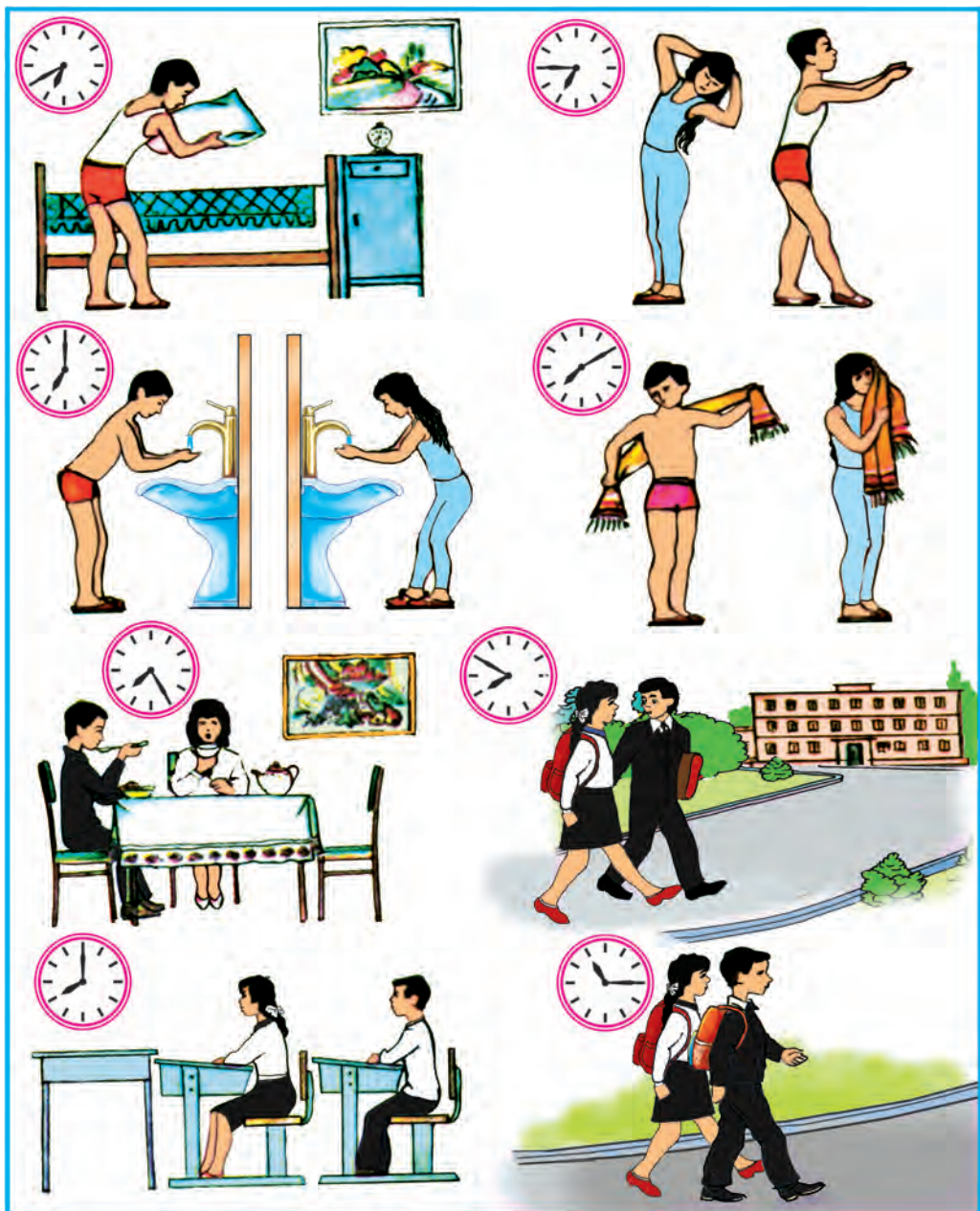


ҚОИДАҲОИ РОҲГАРДӢ ДАР КҶЧА





ТАРТИБИ РЎЗИ ДОНИШОМУЎЗ





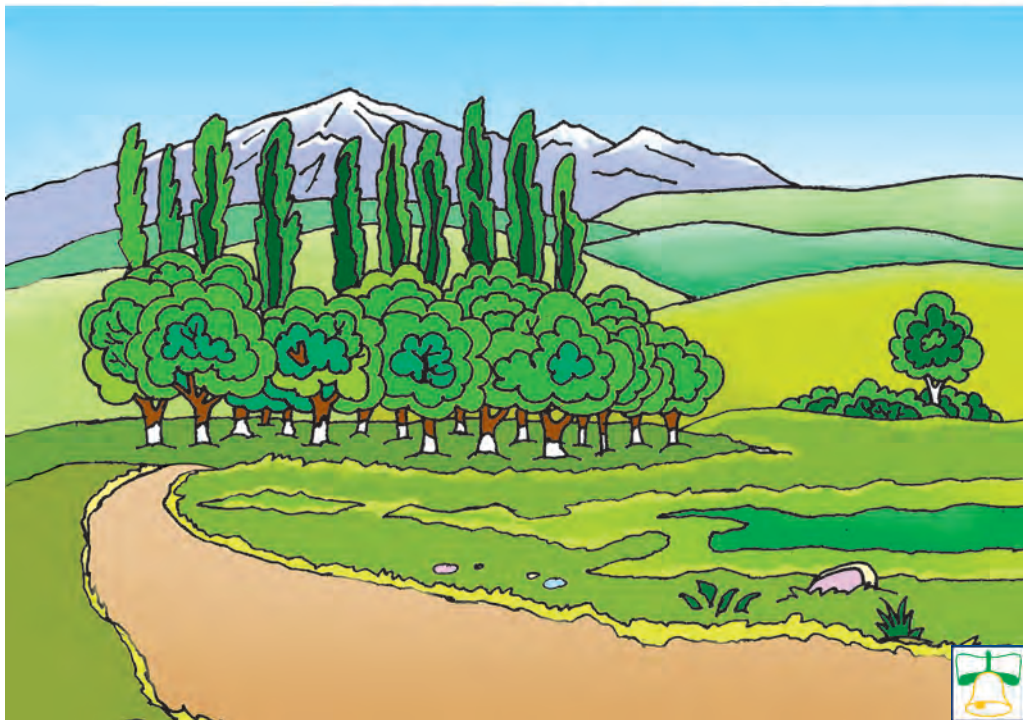
ГИГИЕНА И ШАХСӢ







ΟΦΤΟΒ

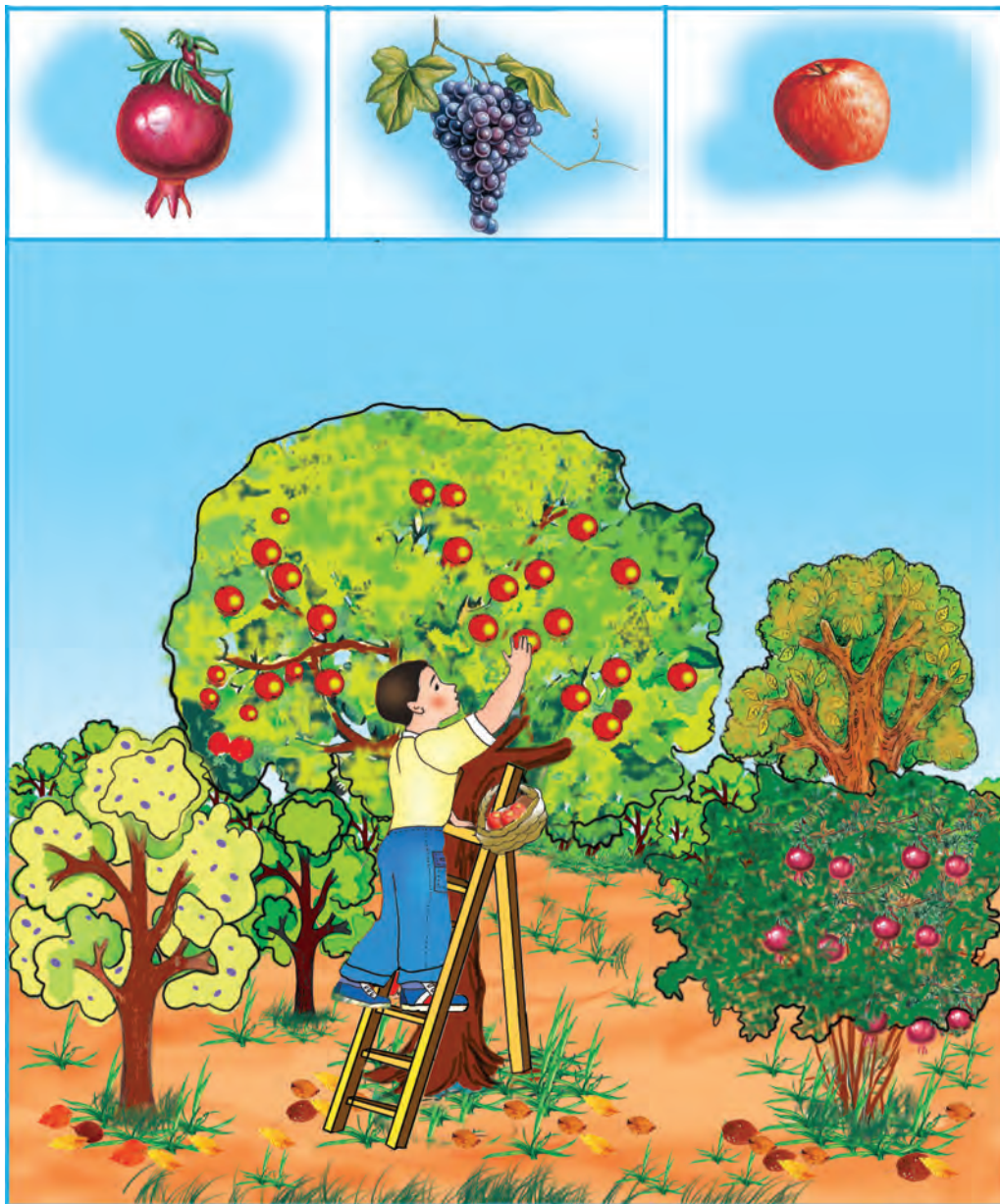




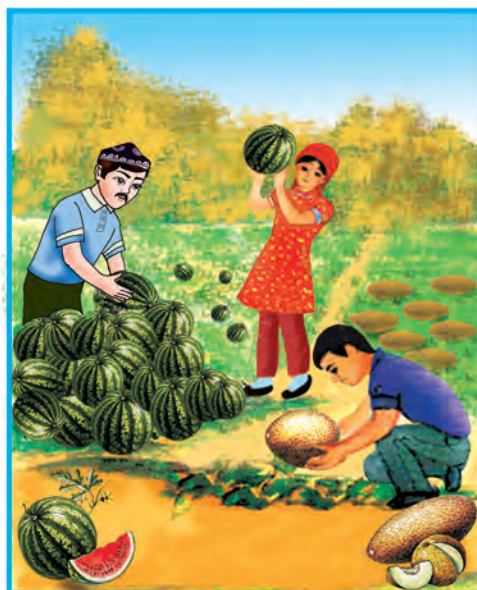
ФАСЛҲОИ СОЛ



ҲАЁТИ РАСТАНИҲО ДАР ТИРАМОҲ



МЕҲНАТИ ОДАМОН ДАР ТИРАМОХ

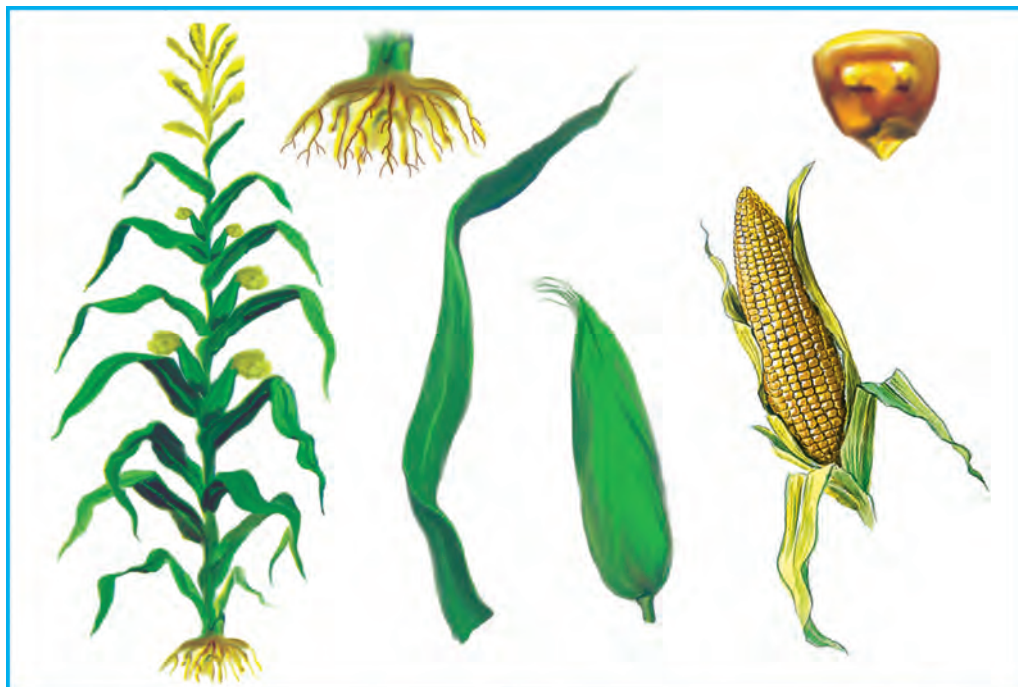




ОЛАМИ НАБОТОТ



ҚИСМҲОИ РАСТАНИҲО



ГУЛЗОР



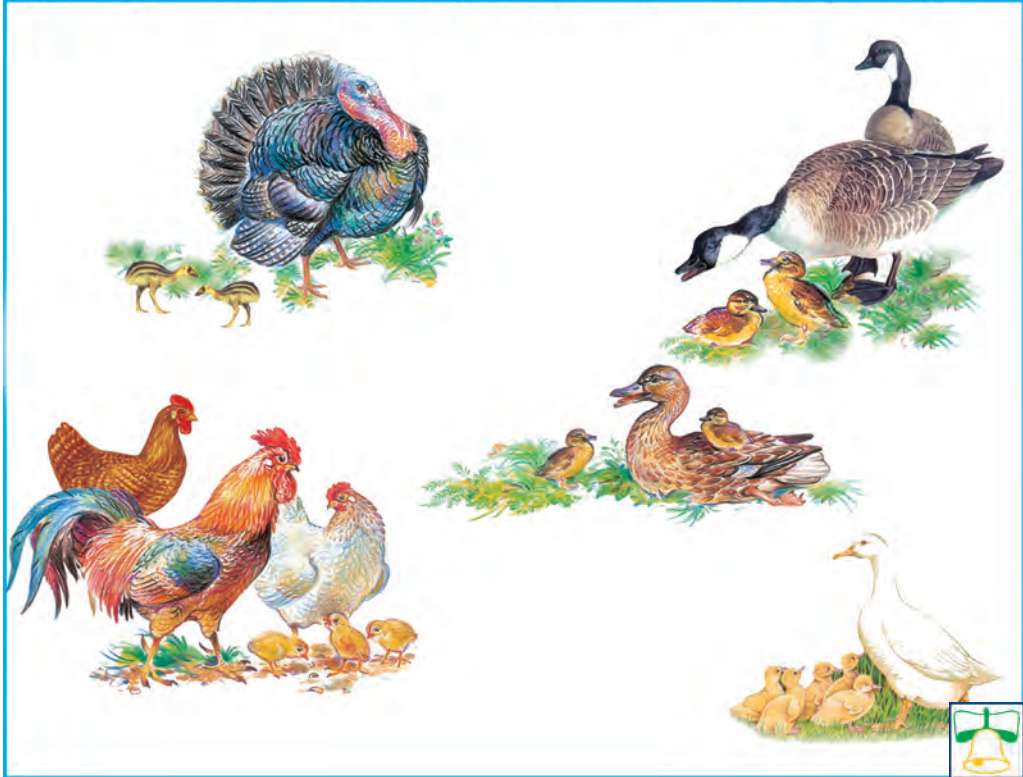
РАСТАНИҲОИ ХОНАГӢ





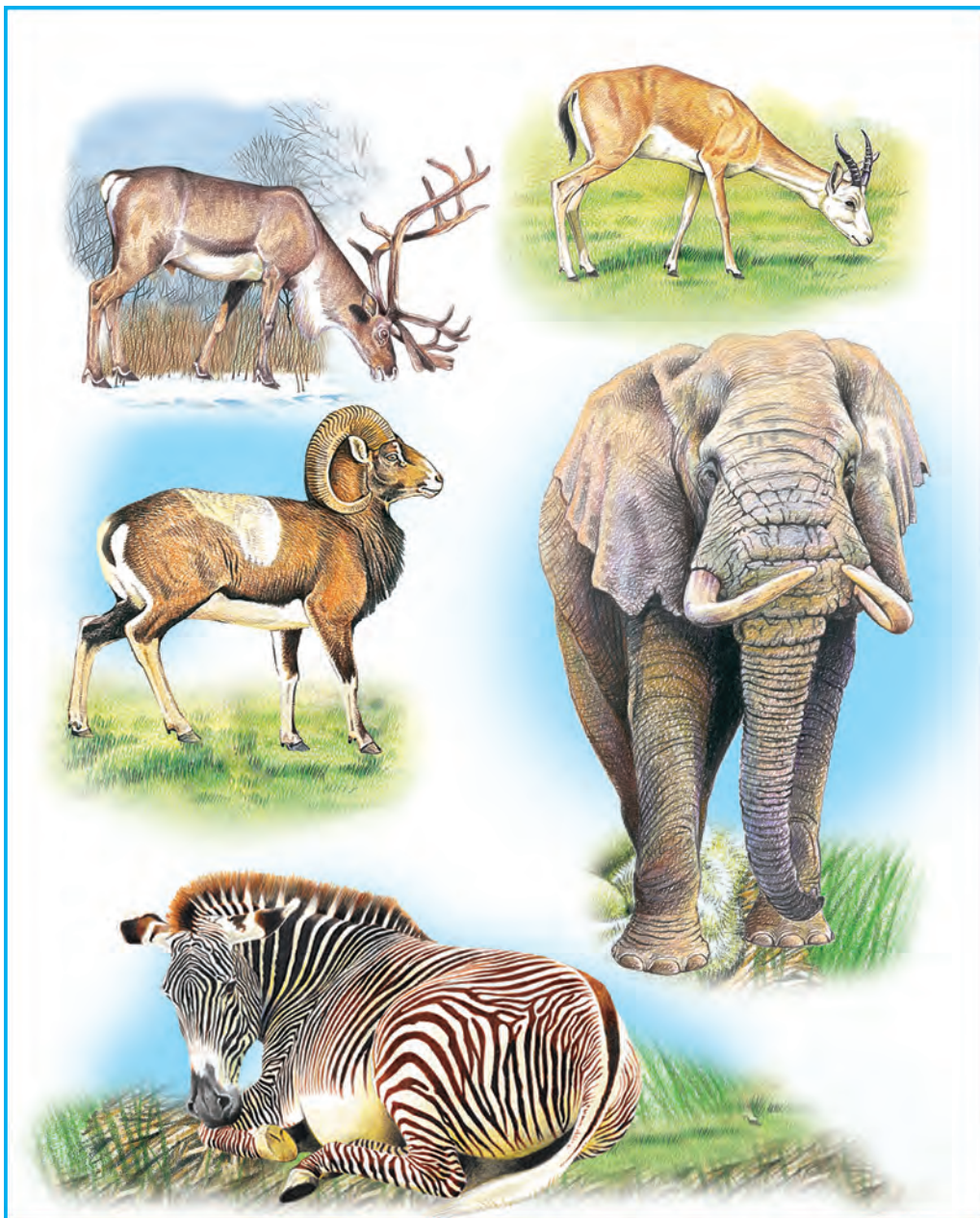
ҲАЙВОНОТ ВА ПАРРАНДАҲОИ ХОНАГӢ







ХАЙВОНОТИ ЁБОЙ



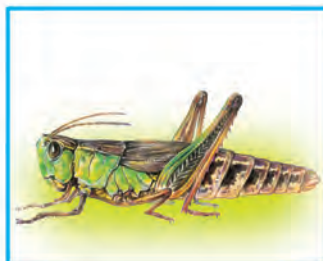
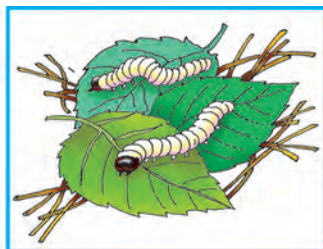
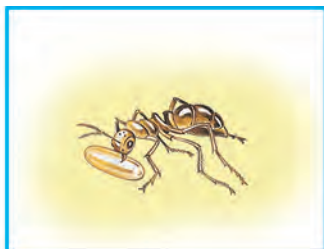


ПАРРАНДАҲО





ҲАШАРОТ



Ҳашарот дар боғҳо вомехӯранд.

Оруи асал, мӯрча, кирмаки пилла, гамбуск ҳашароти фоидаовар ба ҳисоб мераванд. Ба ҳашароти фоидаовар зарар нарасонидан даркор аст.

Гамбуски мартӣ, пашша, хомӯшак, малах — ҳашароти зарароваранд.



ЗИМИСТОН



Зимистон омад. Ҳаво хунук шуда,
барф борид. Дарахтон хоб рафтанд.
Дар зимистон рӯзҳо кӯтоҳ меша-
ванд. Ҳама либоси гарм мепӯшанд.
Рӯзи 31-уми декабр мо Соли
навро пешвоз мегирем.

СОЛИ НАВ



ҶИҲОЗЕ, КИ МО ИСТИФОДА МЕБАРЕМ



Дар хонаи мо миз, курсӣ, диван, ҷевонҳои либос ва китоб ҳаст. Дар ҷевони либос сару либос овехта шудааст. Дар ҷевони китоб ҳар хел китобҳо меистанд. Ҷиҳозҳои хонаро эҳтиёт кардан лозим.





ДАР ОШХОНА



Дар ошхонаи мо ҳар хел зарфу
табақҳо ҳаст. Дар дег ош мепазем.
Дар чойник чой меҷўшонем. Барои
пұхтани хўрок аз газ истифода ме-
барем. Мо аз газ эҳтиёткорона ис-
тифода бурданамон лозим аст.

Дар ошхона ман ба модарам ёри
медиҳам.





ЦИХОЗИ БАРҚИ



КОМПЮТЕР



Дар компютер навиштан, расм кашидан ва бозиҳои гуногунро иҷро кардан мумкин аст.

Бо ёрии компютер аз навигариҳо бохабар шудан мумкин аст. Ман низ дар компютер кор карданро меомӯзам.





Мо дар Ўзбекистон зиндагӣ мекунем

Ватани мо Ўзбекистон аст. Табиати он хеле зебо мебошад. Дар Ўзбекистон боғҳо, саҳроҳо ва марғзорҳо бисёранд. Дарёҳо серобанд. Дар ёнаҳои кӯҳҳо ҷангалзорҳо ҳаст.

Дар Ўзбекистон даштҳо ҳам мавҷуд. Як қисми даштҳо аз худ шумораанд. Дар он ҷойҳо пахта, гандум кишт мешавад. Дар боғҳо меваҳои гуногун, дар саҳроҳо пахта, сабзавот, харбуза ва тарбузҳои ширин парвариш меёбанд. Дар марғзорҳо бузу ғўсфанд, чорво мепарваранд. Мо аз табиати Ватан завқ мебарем.







ОБУ ҲАЁТ




Дар он ҷое, ки об ҳаст, ҳаёт низ ҳаст. Об набошад растанӣ, ҳайвонот ва одамон зиндагонӣ карда наметавонанд. Дар кишвари мо дарёҳо хеле бисёранд. Ҷӯй ва наҳрҳо обро аз дарё мегиранд.

Физои боғ ва даштҳо оби ҷӯй ва наҳрҳо мебошад. Оби ошомиданӣ ба воситаи қубурҳои обгузар меояд. Об — сарвати табиат. Онро сарфакорона истифода бурдан лозим.

Мевахоро дар оби чўшонидашуда шуста, истеъмол кунед



-  1. Чаро мева ва сабзавотҳоро шустан лозим аст?
2. Онҳоро чӣ гуна истеъмол ме-кунед?





БАҲОР



Баҳор омад. Рӯзҳо гарм шуданд.
Дарахтон барг бароварданд. Баъзеа-
шон гул карданд. Офтоб дурахшон
аст. Фароштурукҳо парида омада,
лона сохтанд.

Даштҳо сабз шуданд. Деҳқонон
кори саҳроро оғоз намуданд.

Паррандаҳо — дўстони мо



МЕҲНАТИ ОДАМОН ДАР БАҲОРОН



Баҳорон дар дашт кор авҷ мегирад. Деҳқонон картошка, карам, бодиринг, помидор ва тарбузу харбуза мекоранд. Дар боғҳо ниҳоли дарахтон шинонида мешавад. Пахтакорон дар майдонҳои васеъ чигит кишт мекунанд.

Баҳорон хок нарм аст. Бо шарофати нури офтоб ва гармии он киштҳо ба нумӯъ (инкишоф) мебароянд. Дар кӯчатшинонӣ ман ҳам ба калонсолон ёрӣ медиҳам.



- ❓ 1. Шумоён дар баҳорон кадом корҳоро ба иҷро мерасонед?
2. Дар бораи меҳнати одамон дар баҳорон чӣ медонед?



ЧАШНИ НАВРЎЗ



Наврӯз иди баҳор аст. 21-уми март шабу рӯз баробар мешавад. Аз ҳамин сабаб ин рӯзро баробаршавии баҳории шабу рӯз меноманд.

Аз қадим Соли навро аз ҳамин рӯз оғоз мекарданд. Дар мамлакати мо чашни Наврӯз хеле пуршукӯҳ гузаронида мешавад.



ТАБИАТИ ДЕҲАИ МО



Деҳае, ки мо зиндагонӣ мекунем дар назди кӯҳ ҷойгир шудааст. Дар боғҳои он дарахтон гул кардаанд. Дар саҳро кишт нумӯӣ кард. Марғзорҳо бо гилеми махмалин пӯшида шуданд. Дар чаманзорҳо бунафша, момочучук ва лолаарӯсақҳо гул карданд. Мо аз табиати деҳаи худ ҳаловат мебарем.





БОҒИ МО



Боғи мо калон ва зебо аст.

Дар боғи мо дарахтони зардолу, себ, шафтолу, нок, гелос ва анор месабзанд.

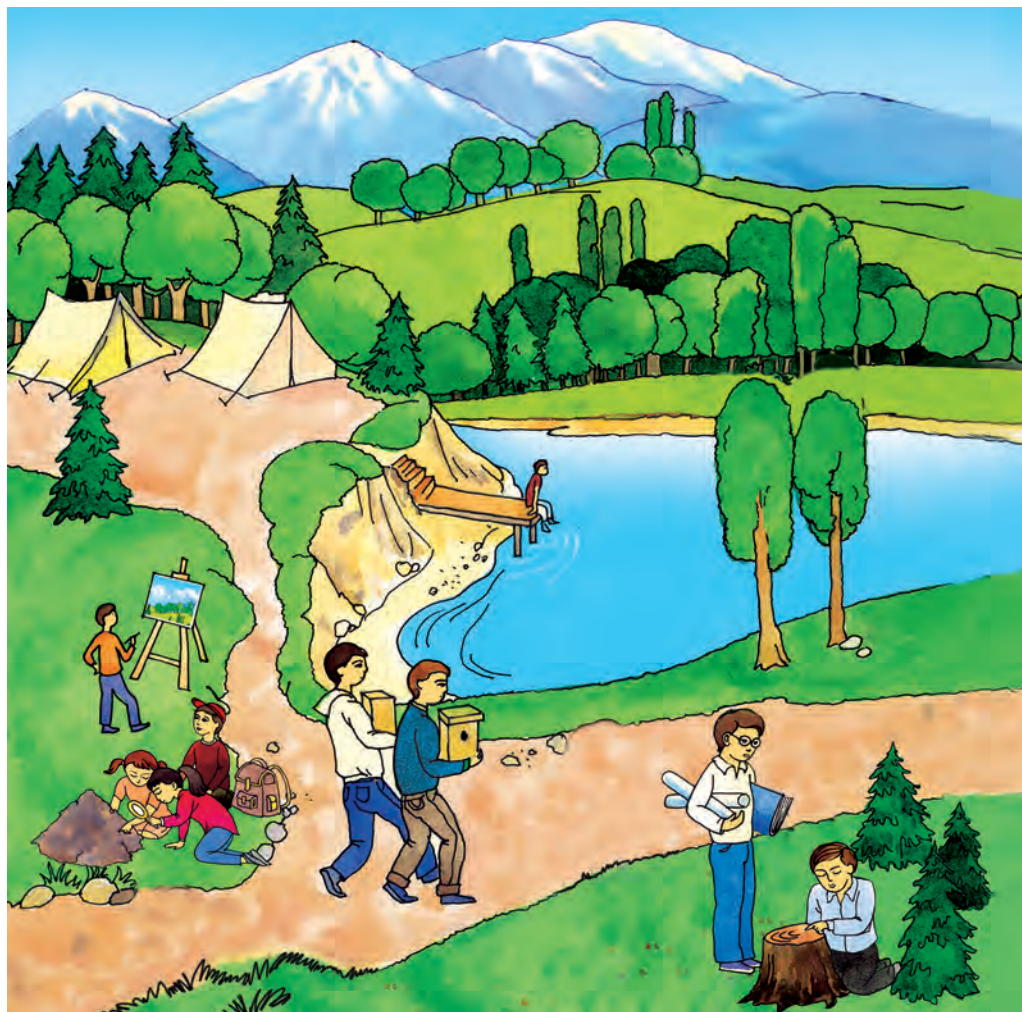
Анвар ва Лола кўчатҳои боғро нигоҳубин мекунанд. Ба беҳи онҳо об рехта, хокашро нарм мекунанд.

Мо дар боғ бо дўстони худ сайр мекунем.





МО ВА ТАБИАТ



Расмро аз назар гузаронед. Инсон ба табиат чӣ гуна пайваст аст? Аз рӯи расм ҳикоя тартиб диҳед.

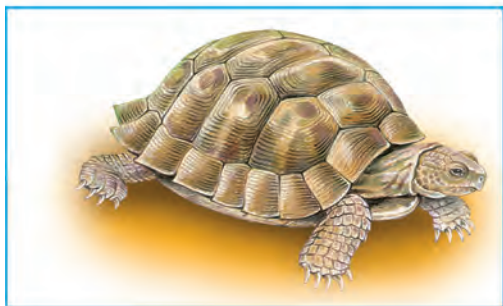
Гўшаи зинда



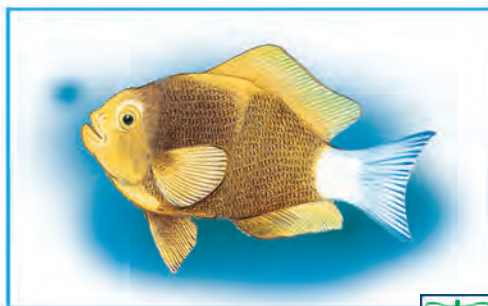
Хорпуштак



Харгўш



Сангпушт



Моҳӣ



Дорухонаи сабз

Растаниҳои доругӣ аҳамияти калон доранд. Онҳо дар саҳроҳо, боғҳо, киштзорҳо, кӯҳсор ва бешазорҳо месабзанд.



Бобуна

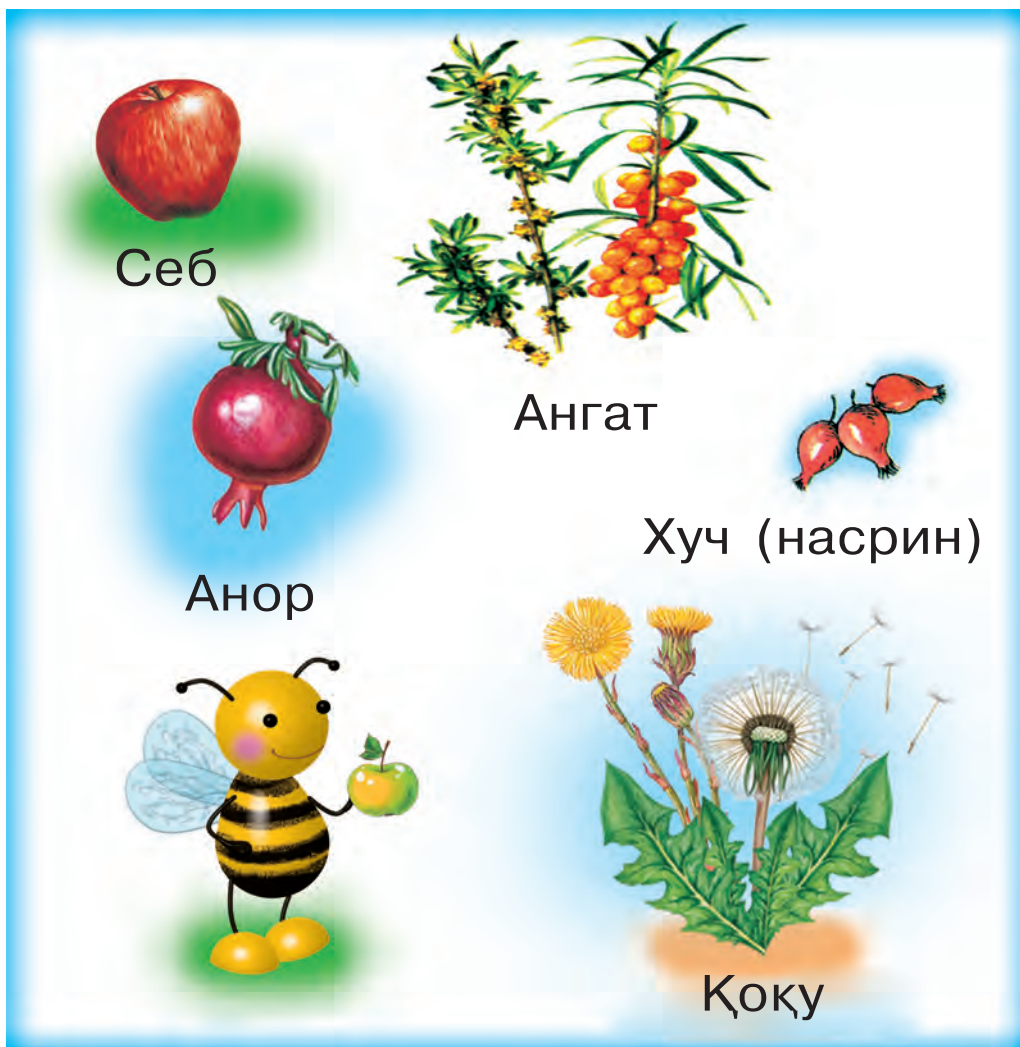


Зуф (зуфтурум)



Тугмагул
(гули ҳамешабаҳор)





Дар таркиби меваи дарахтон ва буттаҳо витаминҳо зиёданд.

Барг, гул ва меваи растаниҳои шифобахшро чун доругӣ истифода мебаранд.



САЛОМ, ТОБИСТОН!



Июн, июл, август — моҳҳои то-
бистон. Дар кишвари мо тобистон
хеле гарм аст. Дар полиз харбуза-
ву тарбузҳо мепазанд. Деҳқонон ҳо-
сили сабзавот ва гандумро ғунучин
мекунанд. Мо ба падару модари
худ дар ин кор ёрӣ мерасонем.
Баъди меҳнати ғоиданок бо таъби
хуш истироҳат мекунем.



Мо дар таътили тобистона бо дўстони худ бозӣ мекунем. Дар ҳавз ва анҳор оббозӣ мекунем.

Дар истироҳатгоҳҳои бачагона вақти худро хеле хуш мегузаронем. Ба сайру саёҳати табиат мебароем. Дар мусобиқаҳои спорти (варзишӣ) иштирок мекунем.

Китобҳои шавқовар мутолиа мекунем. Тобистон истироҳати мо хуш мегузарад.



МЕҲНАТИ ОДАМОН ДАР ТОБИСТОН



Табиат, хаёл, эҷодиёт



Расмро аз назар гузаронед. Му-
саввир ба кадом хатогӣ роҳ
додааст?



ДОНИСТАН ХУБ АСТ!

Гази табиӣ, шабакаи барқ, оби қубурҳо меҳнати одамонро хеле сабук мекунад. Аммо агар ба онҳо эҳтиёткорона муносибат накунад, ба ҳодисаҳои нохуш сабаб мешаванд.

Оташ дӯсти инсон аст. Он гармӣ ва равшанӣ медиҳад, меҳнати инсонро сабук менамояд. Лекин аз он эҳтиёткорона истифода бурдан лозим, дар акси ҳол он ба душман табдил ёфтаниш мумкин аст.

ДАР ХОТИР ДОРЕД!

Оташ бозича нест.

Сӯхтор ба нохушии калон меорад.

Бо оташ бозӣ накунад.

Агар сӯхтор рӯй диҳад зуд ба калонсолон хабар диҳед.

Баъд ба воситаи рақами 101-и телефон дастаи сӯхторнишониро огоҳ намоед.



МУНДАРИЧА

Ман ва муҳити зист.....	3
Мақтаби мо.....	4
Маҳаллаи мо	6
Қоидаҳои роҳгардӣ дар кӯча.....	8
Тартиби рӯзи донишомӯз	10
Гигиенаи шахсӣ	12
Офтоб	14
Фаслҳои сол	15
Ҳаёти растаниҳо дар тирамоҳ	16
Меҳнати одамон дар тирамоҳ	17
Олами наботот	18
Қисмҳои растаниҳо	19
Гулзор	20
Растаниҳои хонагӣ	21
Ҳайвонот ва паррандаҳои хонагӣ	22
Ҳайвоноти ёбӣ	24
Паррандаҳо	26
Ҳашарот	27
Зимистон	28
Соли нав.....	29
Ҷиҳозе, ки мо истифода мебарем.....	30

Дар ошхона.....	31
Чихози барқӣ.....	32
Компютер.....	33
Мо дар Ўзбекистон зиндагӣ мекунем.....	34
Обу ҳаёт.....	36
Мевахоро дар оби чӯшонидашуда шуста, истеъмол кунед.....	37
Баҳор	38
Паррандаҳо дӯстони мо.....	39
Меҳнати одамон дар баҳорон	40
Чашни Наврӯз	42
Табиати деҳаи мо.....	43
Боғи мо	44
Мо ва табиат.....	45
Гӯшаи зинда.....	47
Салом, тобистон!	49
Меҳнати одамон дар тобистон.....	51
Табиат, хаёл, эҷодиёт.....	52
Доништан хуб аст!.....	53
Дар хотир доред!.....	53

AIDA GAYKOVNA GRIGORYANS

ATROFIMIZDAGI OLAM

Umumiy o'рта ta'lim maktablarining
1-sinfi uchun darslik

(Tojik tilida)

12-nashri

Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi – 2015

Тарҷумон **Зебунисо Тоҳириён**

Муҳаррир **Абдуллоҳ Тоҳириён**

Муҳаррири бадеӣ **Сардор Курбанов**

Муҳаррири техникӣ **Елена Толочко**

Муҳаррири хурд **Гулбайра Ералиева**

Литцензияи нашриёт АИ № 163. 09.11.2009. Ба чопаш 15 июни соли 2015 дода шуд. Андозаи 70x90 $\frac{1}{16}$. Гарнитурани Pragmatic TAD. Кегли 18. Бо усули офсетӣ тарҳрезӣ шудааст. Ҷузъи чопии шартӣ 4,09. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 4,07. Шартномаи № 25–2015. Адади нашр 4589 нусха. Супориши № 15–430.

Хонаи эҷодии таъбу нашри ба номи Ҷўлпон. 100129, Тошканд, кўчаи Навоӣ, 30.

Телефон: (371) 244-10-45. Факс (371) 244-58-55.

Агентии матбуот ва ахбороти Ўзбекистон. Хонаи эҷодии таъбу нашри «O'zbekiston», 100129, Тошканд, кўчаи Навоӣ, 30